

PROJEKTBEKRIVELSE

1. Titel

MEDIESPROGET NU.

2. Organisation

Den centrale forskergruppe skal efter planen bestå af tre personer: en projektleder og to ph.d.-stipendiater. Som projektleder og ph.d.-vejleder fungerer professor, dr.phil., ph.d. Peder Skyum-Nielsen. De to stipendiater skal ansættes snarest muligt i 2006 og finansieres på ligelig basis af Mediesekretariatets bevilling og Syddansk Universitet.

Herudover fungerer en gruppe forskere som reference- og støttepersoner under arbejdet. Internt drejer det sig om disse syv sprogforskere:

Professor, cand.mag. Hans Basbøll, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU
Lektor, cand.phil. Jørgen Chr. Bang, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU
Lektor, ph.d. Dennis Day, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU
Lektor, mag.art. Ebbe Grunwald, Journalistik, SDU
Lektor, ph.d. Anna Vibeke Lindø, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU,
Lektor, ph.d. Sharon Millar, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU, og
Ekstern lektor, ph.d. Lone Vind Pedersen, Journalistik, SDU.

Internt skal arbejdet desuden koordineres med to samfundsvidenskabelige forskere, nemlig:

Professor, ph.d. Erik Albæk, Journalistik og Statskundskab, SDU, og
Adjungeret professor, ph.d. Claes de Vreese, Journalistik og Statskundskab, SDU.

Eksternt kan der undervejs i projektperioden blive tale om koordineringer og samarbejde med en del kolleger, bl.a. ved Danmarks Journalisthøjskole, ved Roskilde Universitetscenter, ved CBS / Handelshøjskolen i København og ved Københavns Universitet.

Herudover agter Peder Skyum-Nielsen, mere praktisk, at benytte en række allerede etablerede kontakter i Danmarks Radio og ved TV 2, ligesom hans kontakter fra det nordiske netværk af sprogkonsulenter ved public service-stationer vil blive benyttet under det planlagte arbejde.

Endelig tænkes der undervejs i projektet etableret relevante forskningsmæssige kontakter til miljøer i Nederlandene og i Storbritannien - og til personer og grupper, som i øvrigt kan fremme projektets formål.

3. Formål

(1) Projektets formål er - for et udvalgt tidspunkt i 2006 - at beskrive den aktuelle sprogbrug ved DR TV, ved TV 2 og ved DR Radio. Beskrivelserne skal i princippet komme rundt om den totale sprogbrug. Men vægten tænkes på nuværende tidspunkt lagt særligt på den moderne medieudtale og -syntaks.

(2) Formålet er derudover at give et overblik over sprogindsatsen i DR og TV 2 per projektets forventede afslutningstidspunkt, ultimo 2007. Dette overblik skal perspektiveres ved redegørelser for de tilsvarende indsatser primært i Norge og Sverige, sekundært i Nederlandene og Storbritannien.

4. Baggrund

Projektet har, naturligt nok, sit umiddelbare udspring i den opslåede forskningspulje om public service-medier; der trænges vitterlig til en samlet beskrivelse og analyse af dansk mediesprog netop nu. Det gør der så meget mere, som public service-stationerne formentlig udgør de langt stærkest normdannende instanser for sprogudviklingen i Danmark.

Udlændinge bosat her i landet beretter om, hvordan danskerne nu, igen og igen og til manges ulidelighed, siger "Hva' si'r du?" eller "Hva' sa' du?". (Dette blev fx kraftigt understreget med Koplevs Krydsfelt den 3. november 2005, hvor lederen af Det Tyske Kulturinstitut i København, Christoph Bartmann, komparativt belyste fænomenerne).

Den norsk-amerikanske sprogforsker Einar Haugen afdækkede med sine sammenlignende undersøgelser for godt 40 år siden, hvordan dansk allerede da var næsten umuligt at forstå for svensktalende finner - mens vi danskere forstod svensk-finnerne langt bedre, end vi forstod både nordmænd og (almindelige) svenskere. Når svensk-finner i dag hører en dansker tale i nordisk sammenhæng, lyder lytterreaktionen meget tit "English, please!"

Udtale-utydeligheden giver med andre ord forståelsesproblemer både internt blandt danskerne og eksternt i forhold til folk, som taler andre (nordiske) sprog. Og problemerne forstærkes muligvis meget i disse år, fordi taletempoet - og dermed stavelseskannibalsmen - generelt accellererer.

Der knytter sig til de her nævnte udtaleproblemer nogle omfattende og måske endda skræmmende perspektiver. Hvis generationerne samt de ny- og urdanske befolkningsgrupper fortsat skal kunne forstå hinanden, kræves det måske, at ikke bare medierne, men også skolen og andre normdannende instanser løfter dansk udtalekvalitet et markant stykke op. Ellers er der måske, meget skærpet sagt, knap nok mening i fortsat at operere med ... dansk udtale.

Ud over udtalen og taletempoet bør mange andre mediesproglige forhold aflæses aktuelt og analyseres. Ordvalg, forkortelser m.v. er fx hyppigt behandlede emner både i public service-stationernes sprogbreve og modtagerreaktioner. Men syntaksen påkalder sig i særlig grad en opmærksomhed, fordi den side (typisk i manuskriptfasen) afgør, om modtageren overhovedet får en chance for at fatte det, der bliver sagt i radio og på tv.

5. Begrebsmæssig basis

Ved analysen af public service-stationernes paraverbale sprogbrug tages der udgangspunkt i det begrebsæt, som navnlig professor Jørgen Fafner har indarbejdet her i landet: Talemomenterne eller de auditive udtrykselementer vil danne grundlaget.

I forbindelse hermed bliver artikulation/udtaletydelighed og tempo de to vigtigste

enkeltmomenter i den paraverbale del af projektet. Og begge disse momenter skal som led i projektet gøres målbare.

Artikulationsniveauet eller distinktheden skal således forbindes med en (endnu ikke udviklet) skala, ligesom omfanget af stavelsesreduktionerne skal måles for en række forskellige sprogbrugere og udsendelsestyper.

Heroverfor udgør selve taletempoet metodisk set et meget mindre problem. Det kan forventelig, som det hyppigt sker, gøres simpelt op som 'antal ord eller stavelser i minuttet'.

Hvad syntaksen angår, skal der tages afsæt i den analysemetode, som jeg senest har benævnt "SR" eller "Sætningsrøntgen". Metoden hviler på den mere traditionelle analyse med trappediagrammer. Men den er, gennem en række faglige og pædagogiske afprøvninger ved Syddansk Universitet, blevet både udbygget og forenklet særligt med henblik på ærtermedierne gennem de seneste syv år. Afprøvninger over for praktikere (ved Politiken, DR Nyheder, TV 2 og DR Fyn) har klart vist, at SR-metoden kan måle syntaktisk kompleksitet på en enkel måde og - måske vigtigst: Sætningsrøntgen kan gøre de svære konstruktioner og monotonierne let genkendelige for public service-stationernes journalister, programværter m.fl.

6. Datamateriale

Det ansøgte mediesprogs-projekt skal hvile på et materiale, som både giver tilstrækkelige kvalitative og kvantitative muligheder til at komme rundt om 'public service-stationernes aktuelle sprogbrug'. Derudover må der gerne eksistere en diakronisk mulighed for perspektiverende sammenligninger med tidligere sprogtrin.

Materialet tænkes bygget op om et udvalgt antal udsendelser fra to dage i en maksimalt typisk uge. Ved udvælgelsen heraf støtter jeg mig til argumentationen bag professor Anker Brink Lunds "Projekt Nyhedsuge" - og det indebærer for vores projekts vedkommende en satsning på tirsdag og torsdag i uge 41/2006. (Dvs. den 10.10. og 12.10.2006).

For disse dage agtes optaget samtlige nyhedsudsendelser: på DR TV (DR1 såvel som DR2), på TV 2, og på DR Radio (altså både P1, P2, P3 og P4).

Derudover tænkes der optaget, på de samme to dage, yderligere cirka en times andre dansksprogede udsendelser fra hver af de nævnte tre tv-kanaler og fire radiokanaler.

Alt i alt kan dette materiale både give meget omfattende kvalitative og statistisk interessante kvantitative muligheder for at belyse 'Mediesproget nu'. 'Nu' versus 'før' kan bl.a. undersøges gennem de datamaterialer, som mine kolleger Erik Albæk og Claes de Vreese påtænker at benytte i deres projekt under den opslåede forskningspulje om public service-medier. Erik Albæks materialer giver en række muligheder for sammenligninger inden for de seneste 20 års dansksprogede praksis i medierne.

Herudover foreligger der naturligvis også muligheder for at sammenligne over tid via både DR's og TV 2's arkiver.

Dataene til indsatsdelen af sprogprojektet skal tilvejebringes ved materialeindsamlinger, interviews og samtaler med særligt kyndige personer - dels her i landet, dels i de nævnte andre europæiske lande.

7. Arbejdsplan

Den detaljerede arbejdsplan for projektets tre forskere kan i sagens natur først lægges, når de to ph.d.-stipendiater er ansat. Hertil kommer, at min egen hoveddel af projektet vil afhænge af, hvilke konkrete sproglige områder hver enkelt af de to stipendiater bedst kan varetage.

Med de forbehold kan planen dog, i meget generelle træk, stilles sådan op nu:

1.8.2006 - 1.10.2006

Videre udvikling af projektets målemetoder. Mere detaljeret udvælgelse af de udsendelser, som ikke er deciderede nyhedsudsendelser. Afklaringer af, hvem der nærmere varetager hvilke punkter inden for PSN's samlede model til analyse af radio- og tv-sprog. Udarbejdelse af forskningsplaner for de to stipendiater.

1.10.2006 - < 20.10.2006

Indsamling af og ordning af det primære datamateriale.

< 20.10.2006 - 1.7.2007

Bearbejdninger af det primære materiale. Kvalitative og kvantitative studier. Inddragelse af det diakront perspektiverende materiale. Interviews med ressourcepersoner, især vedr. indsatsdelen. [Sommerferie].

< 25.7.2007 - 31.12.2007

Forskningsrejse til et eller flere andre lande, dels med henblik på indsatsdelen, dels for at udveksle synspunkter og fund med relevante udenlandske kolleger. Rapport- og afhandlingsskrivning. Publicering. Eventuelle offentlige opfølgninger. Debat.

8. Perspektiver

Det forventes, at projektet kan levere et samlet billede af den verbale og paraverbale praksis i danske public service-medier per oktober 2006. Dette billede kan på væsentlig måde supplere, hvad andre projekter under public service-initiativet kommer frem til inden for journalistik- og sprogemnet. Herudover forventes, at det leverede overblik over public service-stationernes aktuelle sprogindsats kan kvalificere debatten - internt i medierne og eksternt i offentligheden - om mediernes videre sprogarbejde, på en afgørende måde.

Endvidere kan det teoretiske og metodiske grundlag for den danske mediesprogforskning få et væsentligt løft ved de tre projektdeltageres arbejde, ligesom kontakterne til andre danske og udenlandske forskere på området derigennem kan bygges ud. I mere lokal forstand kan fagmiljøet på Syddansk Universitetet formentlig styrkes anseeligt gennem samspillet og møderne med de allerede nævnte reference- og støttepersoner.

Endelig kan de ansøgte forskningsaktiviteter indgå i de kommende års samlede debat om det talte danske sprog og om kvaliteten af public service-radio og -tv her i landet.

9. Udvalgte referencer

Hansen, Erik og Jørn Lund: *Sprogbrevet. 1-107*. Kbh., DR, 1984-1995.

Jacobsen, Henrik Galberg og Peder Skyum-Nielsen: *Dansk sprog*. Kbh., Schönberg, 2000 og senere.

Meisner, Ole: *Ordvalget*. Kbh. og Odense, DR og Syddansk Universitetsforlag, 2003.

Meisner, Ole: *Haderen*. Kbh. og Odense, DR og Syddansk Universitetsforlag, 2003.

Meisner, Ole: [Sprogbreve fra 2000 til i dag]. Kbh., DR.

Riisager, Ole Emil: *Sprog og redaktion*. [Sprogbreve fra ca. 1985 til 1999]. Kbh., DR.

Skyum-Nielsen, Peder: *Sproglig normgivning. 1-2*. (Ph.d.-afhandling). Kbh., Danmarks Lærerhøjskole, 1986 [1978].

Skyum-Nielsen, Peder: *Fyndord. 1-2. Studier i kortformernes retorik*. (Doktordisputats). Kbh., Hans Reitzel, 1992.

Skyum-Nielsen, Peder: *Paroler. Om det gode TVA-sprog*. Kbh., DR, 1996.

Skyum-Nielsen, Peder (red.): *Stærkere journalistik*. Odense, Syddansk Universitetsforlag, 2002.

Skyum-Nielsen, Peder: *Sætningsrøntgen*. Odense, Syddansk Universitet, 2002.

Skyum-Nielsen, Peder: *Vellyden*. DR og Syddansk Universitetsforlag, 2003.

Skyum-Nielsen, Peder: [I alt 25 forskningsbaserede artikler om sproget i Radioavisen og TV-avisen, fra 2000 til i dag]. Kbh., DR.

Selvstændige publikationer

Modalverberne i nudansk. 1-2. (Guldmedaljeafhandling). 1971

Om sprogrigtighed. 1973

Dansklærerforeningens sprogbrugsserie. (Red., med Claus Detlef). 1973-1982

Sprogbrugshåndbogen. 1975 og senere

Sproglig normgivning. 1-2. (Ph.d.-afhandling). 1978 og 1986

Begrebet officiel norm på sprogligt område. 1979

Sprognormer i Norden. (Red., med Erik Hansen). 1979

Serien *Erhvervsdansk*. (Red., med Henrik Galberg Jacobsen). 1984-1995

Erhvervsdansk grundbog. (Med Henrik Galberg Jacobsen). 1985 og senere
Højttalerservice. (Med Finn Vestmar og H.-H. Thomsen). 1984
Retorisk festskrift. (Red., med Lone Rørbech). 1985
Skolestuesamtaler i litteraturen. 1985
Retorikopgaver. 1986 og senere
Kortformernes hitliste. 1989
100 politiske fyndord. 1990
Når teksten bliver til. (Red.). 1990
Lytter og læser. 1990
Danske gymnasiemottoer m.m. 1990
Fyndord. 1-2. (Doktordisputats). 1992
Akademisk fremstilling. 1994 og 1995
Rhetoric and Stylistics Today. (Red., med Hartmut Schröder). 1994
 Tage Kampmann: *Skolens symboler.* (Red. og projektleder). 1994
Translating LSP Texts. (Red., med Arnt Lykke Jakobsen o.a.). 1994
Sprogets funktion og æstetik. (Red.). 1995
Text and Quality. (Red.). 1995
Dansk sprog. (Med Henrik Galberg Jacobsen). 1996 og senere
Paroler. 1996
Akademisk skrivning. 1996
Kundskabens tekster. (Med Egil Børre Johnsen o.a.). 1997 og 1998
 K.L. Aastrup: *Erindringer.* (Red., med Thorkild Lyby o.a.). 1999
Metrikens termer. (Med Eva Lilja). 2000
Stærkere journalistik. (Red.). 2002
 Serien *Mediedansk.* (Red.). 2002-
Musikken i sproget. (Red.). 2003
Vellyden. 2003.

Herudover, per november 2005, op imod 140 artikler og bogbidrag om talt dansk sprog, om oplæsning og mundtlig fremførelse, om mediernes sprogbrug samt sprogundervisning i og uden for skolen.